

Adaptacja szkolna dzieci współczesnych polskich repatriantów

Streszczenie

W rozprawie podjęto problematykę adaptacji szkolnej dzieci współczesnych polskich repatriantów. Na wybór tematu złożyło się kilka powodów. Po pierwsze, w dorobku naukowym pedagogiki nie ma zwartego opracowania na temat adaptacji szkolnej dzieci współczesnych polskich repatriantów, a w badaniach innych dyscyplin naukowych sytuacja szkolna dzieci repatriantów jest kwestią marginalną, ujmowaną bardzo ogólnie. Po drugie, każda grupa migrantów ma swoją specyfikę i odmienne potrzeby, które należy uwzględnić w działaniach edukacyjnych. Po trzecie, w dobie nasilonych migracji konieczne jest dostosowanie systemu szkolnego i przygotowanie nauczycieli do pracy z różnymi grupami migrantów. Dostrzegając lukę w dorobku naukowym pedagogiki, potrzeby praktycznej działalności szkół oraz wagę problemu dla zmieniającej się rzeczywistości społecznej przeprowadzono badania empiryczne, których wyniki przedstawiono w tejże rozprawie.

Celem teoretyczno-poznawczym badań było poznanie adaptacji szkolnej dzieci współczesnych polskich repatriantów. Cele praktyczno-wdrożeniowe to podniesienie efektywności procesu adaptacji i rozbudzenie świadomości nauczycieli na temat trudności adaptacyjnych dzieci repatriantów.

Konstrukcja teoretyczna rozprawy opiera się na: koncepcji adaptacji jako formy rozwoju jednostki autorstwa Renaty Michalak, koncepcji szkoły jako systemu społecznego autorstwa Tadeusza Gołaszewskiego oraz koncepcji Roberta K. Mertona funkcji jawnych i ukrytych systemu. W interpretacji wyników badań wykorzystano także koncepcję wsparcia społecznego Stanisława Kawuli oraz typologię środowisk wychowawczych Ryszarda Wroczyńskiego.

W postępowaniu badawczym przyjęto strategię ilościowo-jakościową. Badania osadzone są w paradygmacie funkcjonalizmu i interpretatywizmu. W badaniach ilościowych posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankiety. Wyniki badań ankietowych poddano analizie statystycznej (statystyki opisowe, test U Manna-Whitneya). W badaniach jakościowych wykorzystano wywiad pogłębiony. Do analizy danych jakościowych zastosowano interpretatywizm – jedno z trzech podejść opisanych przez Matthew B. Milesa i A. Michaela Hubermana. Element pracy analitycznej w badaniach jakościowych stanowiły reprezentacje danych.

W badaniach uczestniczyły trzy grupy respondentów: 1) nauczyciele mający kontakt z dziećmi repatriantów, 2) dzieci repatriantów w wieku szkolnym, 3) repatrianci lub ich małżonkowie będący rodzicami dzieci w wieku szkolnym.

Badania przeprowadzono w trzech województwach: dolnośląskim, opolskim i śląskim. Teren ten uznano za interesujący badawczo, ponieważ osiedla się na nim stosunkowo dużo współczesnych repatriantów, jest zlokalizowany na południowo-zachodnim pograniczu terytorialnym Polski, niemal w całości leży w granicach historycznych Śląska, jest zróżnicowany kulturowo i gospodarczo.

Rozprawa ma strukturę typową dla opracowań empirycznych. Składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów teoretycznych, rozdziału metodologicznego, czterech rozdziałów empirycznych, zakończenia, bibliografii i aneksu.

Pierwszy rozdział przedstawia problematykę współczesnej polskiej repatriacji w kontekście historycznym, polityczno-prawnym i społecznym. W drugim rozdziale zaprezentowano adaptację w perspektywie psychologicznej, socjologicznej, antropologicznej i pedagogicznej, koncepcję szkoły jako systemu społecznego, koncepcję adaptacji jako formy rozwoju jednostki. Przedstawiono także uwarunkowania adaptacji szkolnej uczniów z doświadczeniem migracyjnym w świetle wybranych prac teoretyczno-badawczych. W rozdziale trzecim zawarto opis założeń metodologicznych badań własnych. Czwarty rozdział traktuje o adaptacji dzieci repatriantów do wymogów polskiej szkoły i społeczności szkolnej. Piąty rozdział ukazuje, jak adaptacja szkolna dzieci repatriantów spostrzegana jest przez trzy grupy badane: nauczycieli, dzieci repatriantów i ich rodziców. W szóstym rozdziale przedstawiono wsparcie dzieci repatriantów w adaptacji szkolnej przez nauczycieli, uczniów, rodziców i organizacje. Siódmy rozdział dotyczy uwarunkowań adaptacji szkolnej dzieci repatriantów.

W zakończeniu rozprawy przedstawiono wnioski z badań oraz postulaty zmian systemowych usprawniających adaptację szkolną dzieci repatriantów, zarysowano także obszary dalszych poszukiwań badawczych. Pracę kończy bibliografia i aneks.

Prezentowane w niniejszej pracy wyniki badań ukazały przykłady pozytywnych działań nauczycieli w zakresie rozpoznawania i budzenia sił społecznych w środowisku lokalnym, wspierania adaptacji szkolnej dzieci repatriantów, jak i obszary zaniedbane wymagające wsparcia. Badania ujawniły również nieznaną przez nauczycieli, brak przepływu informacji między nauczycielami, uczniami i rodzicami, nieświadomość trudności, jakie muszą w polskiej szkole pokonywać dzieci repatriantów. Przedstawione w pracy analizy mogą przyczynić się do refleksji i podjęcia działań na rzecz zmian systemowych wspierających

adaptację zarówno dzieci repatriantów, jak i innych dzieci z pochodzeniem migracyjnym, których przybywa w polskich szkołach. Potrzeba treningu kulturowego dla dzieci repatriantów, profesjonalizacja nauczania języka polskiego jako obcego, akcentowanie w procesie kształcenia nauczycieli koncepcji uczenia się międzykulturowego – to tylko niektóre z wniosków wynikających z przeprowadzonych analiz.

Słowa kluczowe: repatriacja, adaptacja szkolna, dzieci z doświadczeniem migracyjnym, dzieci współczesnych polskich repatriantów, nauczyciele, rodzice

School adaptation of contemporary Polish repatriates' children

Summary

The dissertation is devoted to the issues of school adaptation of contemporary Polish repatriates' children. This subject has been undertaken due to several reasons. Firstly, in the scientific output of pedagogy, there is no thematic publication on school adaptation of children of contemporary Polish repatriates. In the studies within other scientific disciplines, the school situation of repatriates' children is treated marginally and is approached in a very general way. Secondly, each group of migrants has its own specificity and different needs, which should be taken into account in educational activities. Thirdly, what seems necessary in the era of intensive migration is adjusting the school system and preparing teachers for work with different groups of migrants. In response to the gap in the scientific output of pedagogy, the practical needs of school activity and the significance of the problem in the changing social reality, some empirical studies have been conducted, the results of which are presented in this dissertation.

The theoretical-cognitive aim of the research was to familiarize with school adaptation of contemporary Polish repatriates' children. The practical-implementation aims were increasing the effectiveness of the adaptation process and awakening teachers' awareness concerning the adaptation difficulties of repatriates' children.

The theoretical framework of the dissertation is based on: Renata Michalak's concept of adaptation as a form of the individual's development, Tadeusz Gołaszewski's concept of school as a social system, and Robert K. Merton's concept of open and hidden functions of the system. For interpreting the research results, Stanisław Kawula's concept of social support and Ryszard Wroczyński's typology of educational environments are used as well.

In the research procedure, the quantitative-qualitative strategy was applied. The studies are embedded in the paradigm of functionalism and interpretivism. The method of diagnostic poll and the questionnaire technique were applied (descriptive statistics, Mann-Whitney U test). The qualitative research was carried out with the application of in-depth interview. The analysis of qualitative data took place with the use of interpretivism – one of the three approaches described by Matthew B. Miles and A. Michael Huberman. What constitutes the element of analytical work in qualitative research are the data representations.

Three groups of respondents took part in the studies: 1) teachers who have contacts with repatriates' children, 2) repatriates' children at school age, 3) repatriates or their spouses who are parents of school age children.

The research was conducted in three voivodeships: of Lower Silesia, Opole and Silesia. This territory was recognized as interesting in terms of research, due to a large number of repatriates who had been settling down there, its location in the South-Western territorial borderland of Poland, the fact that it almost entirely lies within the historical borders of Silesia and is culturally and economically diversified.

The dissertation has a typical structure of empirical works. It consists of the introduction, two theoretical chapters, the methodological chapter, four empirical ones, the ending, the bibliography and the annex.

The first chapter concerns the issues of the contemporary Polish repatriation in the historical, political-legal and social context. In the second chapter, the adaptation is presented in the psychological, sociological, anthropological and pedagogical perspective. The concept of school as a social system, the concept of adaptation as a form of development of the individual and the determinants of school adaptation of learners with migration experiences in the light of some selected theoretical-research works are presented here as well. The third chapter comprises the description of the methodological assumptions of the author's research. The fourth chapter concerns the adaptation of repatriates' children to the requirements of Polish school and the school community. The fifth chapter shows how school adaptation of repatriates' children is perceived by three surveyed groups: teachers, repatriates' children and their parents. In the sixth chapter, the support for repatriates' children in school adaptation provided by teachers, other learners, parents and organizations is presented. The seventh chapter pertains to the determinants of school adaptation of repatriates' children. In the ending, the conclusions drawn from the research and some suggestions for system changes facilitating school adaptation are shown. The areas of further research are also outlined. The work is completed with the bibliography and the annex.

The research results presented in this dissertation have shown some examples of positive activities of teachers in the field of recognizing and evoking social power in the local environment or of supporting school adaptation of repatriates' children, as well as some neglected areas which require support. The research has also revealed teachers' ignorance of the educational law, the lack of information flow among teachers, learners and parents, the lack of awareness of the difficulties which repatriates' children have to overcome in Polish schools. The presented analyses may contribute to the reflection and undertaking activities aimed at

systemic changes supporting the adaptation of both repatriates' children and other children of migration origin, the number of which is growing in Polish schools. The need for cultural training for repatriates' children, the professionalization of teaching Polish as a foreign language, emphasizing the concept of intercultural learning in the process of educating teachers – these are just a few conclusions drawn from the conducted analyses.

Keywords: repatriation, school adaptation, children with migration experience, children of contemporary Polish repatriates, teachers, parents